

serà, de entrar en batalla, així vell com me só, per defendre la *crestiantat*», JoMartorell (Ag. I, 91, 33, també 339); *crestiantat* en un doc. de c. 1309, que es pot sospitar de RLlull (Finke, *Acta Ar.* III, 214); *christianitat* en dos textos del S. xv (*AlcM*). *Cristianès* (1307). *Crest-* o *crestianesc* [1270-1313]. *Cristianisme* [«venir sobre Xàtiva ab nostra ost --- per haver lo castell per *Crestianisme*, e que Déu hi fos servit», Jaume I, Ag., 348, id. doc. urgellenc del S. XIII, PPujol, *Docs. en vg.*, 28; *christ-* Llull]. *Cristianissim*. *Cristianitzar*, -ació, -ador. *Cristinal*. *Cristó*.

CRP.: *Cristologia* [1908, Coromines, *La Vida Austera*]; *cristològic*.

Crisma [S. XIII], pres del ll. tardà *chrisma*, -atis 'acció d'ungir', i, aquest, del gr. *χρῖσμα* id., derivat de *χρίω* 'ungeixo': «untar ab *crisma*», *VidesR*, fº 142v1, n. 133, ms P (mentre que B porta *crisma*, i l'original llatí *chrismate uncta*, 419.17); en canvi «untà lo cap del Seyor ab *crema*» fins en P, fº 139v2; *crema* també en el fº 28v1; corresponent a l'evolució francesa *chrême*, resultat al qual pogué ajudar la influència del fr. *crème* 'nata' (< cèltic *KRAMA*); una altra forma més igual a la francesa: «Santa Maria Magdalena --- untà lo cap del Seyor ab *crema*», ib., fº 138v2 trad. «domini caput perunxit» (409.11); *la crima*, Reixac, *Questa*, 76.13.

Per tal com és la part del cap en què es posa la unció baptismal, *crisma* pren popularment el sentit de 'crani', en català, en castellà i fins en alguns parlars francesos (en el Yonne, p. ex., *FEW* II, 653b); en men. relacionat amb el *bescoll* (*Camps Merc. Folk. Men.* II, 25). De l'expressió 'trencar o rompre la *crisma*', ve després la idea de *crismar* 'ferir (la mà, parlant de l'argelaga)', alt-arag. (*MzCoarasa, ASNSL* CLXVII, 246) i jo mateix també vaig sentir a Echo «tien las *óarpas krizmádas*» 'ferides, magolades' (1966). Quant al ross. *crisma* 'caspà', 'crasse de la tête' (*MischFabra*, p. 185) potser no ve d'aquesta idea sinó de *oli de crimes* 'oli espès i brut, a la tafona' (Valldemossa, *BDCL* XIII, 40; *AlcM*). *Crimar*. *Crismar*; *crismat* [1391]; *crismal*; *cramella*, *crismera* [1391]; *crismació*.

Cristianar, *crestiantat*, *cristianisme*, V. *cristià* *Cristiri*, V. *crestiri* *Crit*, V. *cridar* *Crita*, V. *cridar* *Criteri*, *crític*, *crítica*, *críticair*, *críticar*, *críticisme*, *crítiquejar*, V. *crisi* *Criva*, V. *garbell* *Crivalla*, *crivassa*, V. *clivella* *Crivell*, V. *garbell* *Crivella*, V. *clivella* *Criveller*, V. *garbell* *Croada*, *croador*, *croar*, *croat*, -ada, V. *creu* *Croata* m. és un gallicisme bàrbar imitat del castellà: ha de ser *croat*, -ata (*LleuresC*, p. 59), cf. it. *croato*, eslau *horvatii*, serbo-croat *hrvat*, romanès *croat* o *horvat* (o *arvat*, veg. Tagliavini, *ARom.* XVI, 362).

CROC, ant. 'ganxo', del fr. *croc*, el qual es creu provinent del germànic, cf. l'esc. ant. *krókr* id. □ 1.ª doc.: 1289.

En un doc. (crec que d'Ascó, REbr.) de l'any 1289, s'inventarien «sis perpunteç, *crocs*, tres capels de fer-

re, ---» (*BABL* VI, 68). En un de mallorquí de 1387, parlant de la xarxa *bolig* s'enumeren també el *croc* i altres estris (*BSAL* VIII). Per més que hi estiguin d'acord els especialistes (*Kluge, Dt. Et. Wb.*, s. v. *krücke*; *Gamillscheg, Rom. Germ.* I, 254; *M-Lübke, REW*, 4780; *FEW* XVI, 405), cal fer reserves a la doctrina tradicional de l'origen germànic del mot francès: «*uncinus: croccus* vel *aspidiscus*» ja en una glossa llatina, de data ben cert gens moderna (*CGL* V, 624.42), i més tenint en compte que l'esc. *krókr* no té equivalència precisa en germànic occidental ni en gòtic (l'a-al. ant. *krucka* i ags. *crycc* tenen forma diferent) i Graur sospita que pugui haver estat una onomatopeia del llatí de baixa època (*Rom.* LIV, 504). No escau ací d'entrar a fons en la qüestió, com sigui que, al capdavant, *croc* fou sempre un mot poc arrelat en català i probablement manllevat de França, per més que tingués ja arrels en la llengua d'oc medieval (Bertran de Born, G. Ademar, *Donatz proensals* i alguna altra font del S. XIII, *PSW* I, 117).

DERIV.: *Croquer* ('pescador que porta croc', 1868, *SLitCosta*). *Croca* 'incisió, osca, encaix' pall. i ribag.: «una osca feta a un bastó amb ganivet», Navarro (vocab. de Ribagorça, *CongrILICat.*, 1906, 229), «osca, encaix, mossa en una fusta, tall o incisió per a lligar-la amb una corda o unir-la a una altra» a Sopena (VOLIva, ib., p. 424), Vall d'Assua «*croca*: un dels queixallets en què està dividida la romana» (cèdula del corresponsal de Llessui a l'IEC que vaig copiar 1935), aranès *króka* 'osca o entall que es fa en la fusta amb un ganivet' (*VocAr.*, 68), 'osca feta en un fustegal per penjar-hi les nanses de les ferrades per a dur-hi aigua' (sense localitzar en *DAG.*, però «fustegal» ho localitza Pirineus endins, *nas de croca* «nas acampanat» (ib., Bna. S. XVIII: acc. a mig camí entre la de *croc* i la de *croca*, i que acaba de confirmar-ne l'enllaç); les dades d'*AlcM* i Krüger (*RFE* XXXVII, 272) confirmen i afegeixen algun detall a aquests mateixos sentits i llocs.

Més enllà de la vall d'Aran el mot continua apareixent ací i allà pel Sud de França i el Nord d'Itàlia: Cautarés *escròca* f. «brèche» (Meillon, *Gloss. Topographique V. de Caunterets*); en el francès local de Lió *croche* f. «coche, entaille», i Mège¹ l'assenyala encara en alvernès amb el sentit de «morceau de bois sur lequel on marque au moyen de *croches* o d'entailles, le nombre de choses dont on veut tenir compte» en uns versos dels germans Laborieux sobre les veremes (Clarmont-Ferrand, S. XVII): «de bonne fe, soubre sa *crocha* / marqua chaqua sauma que sort»; ja vora l'Adriàtic, a Servigliano *ncroccu* és «la cocca del fusó» (*ARom.* XIII, 260).

En aquesta forma es pot veure, d'una banda, la filiació verbal d'aquests mots (en italià, des d'*incroccare* pròpiament 'marcar o clavar un ganxo punxent') i d'altra banda el contacte en què varen entrar amb el grup de l'it. *cocca* 'mossa, osca, del fus', fr. *coche*, Roergue *couéco* «coche, hoche, rainure» (Vayssier). Com passa sovint amb els mots que signifiquen 'osca', 'fr. *brèche*' (> cat. *bretxa*), *croca* es va aplicar especialment a un collet estret entre muntanyes: *la Cròca* a la Ribagor-